

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А.С. Макаренка

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КЕРЕЗВАС Іван Анатолійович

УДК 330.341:338.45 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ
РЕГІОНУ З УРАХУВАННЯМ ЇХ ПРОМИСЛОВИХ РИЗИКІВ**

05 - Соціальні та поведінкові науки

051 - Економіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

І.А. Керезвас

Науковий керівник: **Клюс Юлія Ігорівна**, доктор економічних наук, професор

Суми – 2024

АНОТАЦІЯ

Керезвас І.А. Управління інноваційним розвитком підприємств регіону з урахуванням їх промислових ризиків. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка – Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка Міністерства освіти і науки України, Суми, 2024.

Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає у створенні теоретичного підґрунтя щодо управління інноваційним розвитком підприємств регіону на підставі застосування системно-синергетичного підходу, дослідження аналітичного забезпечення інноваційного розвитку та удосконалення управління інноваційними ризиками.

В роботі уточнено поняття, що використовуються при дослідженні інноваційного розвитку підприємств регіону, і розкрито їх зміст. У сучасних умовах інноваційна діяльність ускладнюється від етапу до етапу, переходячи від стадії до стадії, і охоплює усі сфери розвитку господарської системи, що надає інноваційній діяльності всеосяжний безперервний характер і вимагає значних капітальних вкладень. Більшість суб'єктів господарювання в існуючих умовах не можуть дозволити собі кардинальне оновлення всього виробничого циклу відразу і здійснюють часткове, як правило, непослідовне використання інновацій в виробництво. Однак оскільки інноваційна діяльність є процесом впровадження інноваційних проектів різного ступеня узгодженості, то якість їхньої реалізації безпосередньо залежить від комплексності змін, що проводяться, і повинна враховувати стан та техніко-організаційний рівень виробничого середовища господарської системи, а також специфічні особливості інноваційних проектів, їх технологічну, організаційну, інноваційну сумісність з господарською системою.

Система управління ризиками в підприємницьких структурах має бути вибудована на основі спільного розуміння співробітниками важливості та необхідності управління ризиками на підприємстві, тобто на основі ризик-орієнтованої культури. Побудована в такий спосіб система формуватиме додаткові можливості перед господарською системою і сприятиме їх реалізації. Управління ризиками має застосовуватися до всіх бізнес-процесів, планування господарської системи і має стати невід'ємною частиною процесу прийняття управлінських рішень. Система управління ризиками в господарській системі, яка сформована на основі ризик-орієнтованої культури, інтегрована в усі бізнес-процеси, процеси ухвалення рішень; сприятиме реалізації стратегії та досягненню бізнес-цілей, що призведе до збільшення вартості підприємств регіону.

Застосування системного підходу дозволяє розглянути інноваційну стійкість господарської системи за всією сукупністю складових її елементів, зв'язків та відносин, включаючи відносини між системами. Для дослідження проблем підвищення ефективності управління інноваційної діяльністю господарських систем системний аналіз доповнено синергетичним і структурним підходом.

Фундаментальне значення в управлінні ризиками відіграє ризик-орієнтована культура. Ризик-орієнтована культура підприємства відображає її основні цінності, поведінку та рішення. Рішення, своєю чергою, залежать від доступної інформації, суджень, можливостей і досвіду. Культура підприємства впливає на те, як воно виявляє ризики, які види ризиків воно приймає і як воно ними управляє.

Рада директорів і менеджмент самостійно визначають бажану культуру підприємства загалом і окремих осіб усередині неї. Основні цінності обумовлюють очікувану поведінку під час ухвалення повсякденних рішень з метою відповідності очікуванням зацікавлених сторін. Формування культури, яку поділяє весь персонал, сприяє виконанню необхідних обов'язків від співробітників на місцях, що матиме вирішальне значення для забезпечення

здатності підприємства використовувати можливості та управляти ризиками з метою реалізації стратегії та досягнення бізнес-цілей.

Науково обґрунтовано теоретичні положення та принципи, що дозволяють реалізувати новий підхід в управлінні інноваційною діяльністю на основі узгодженого та збалансованого інноваційного розвитку виробничого потенціалу, для чого була розширена концепція інноваційних ризиків стосовно стадій інноваційного процесу виробничо-господарських систем, уточнено та доповнено відповідно до цілей дослідження визначення інноваційних систем, що виникають у ході реалізації інноваційної діяльності на різних її стадіях через зростання небезпеки виникнення аварійних ситуацій внаслідок неузгодженого та незбалансованого інноваційного розвитку виробничого потенціалу), визначено межі його використання в управлінні інноваційною діяльністю, виходячи з цього розроблено модель інноваційних промислових ризиків з урахуванням регулятора інноваційної діяльності.

Обґрунтовано, що рівень ефективності інноваційної діяльності підприємства визначається станом інноваційності складників його виробничого потенціалу, виявлено, що неузгодженість їх інноваційного розвитку викликає виникнення інноваційних промислових ризиків, які знижують ефективність інноваційних процесів виробничо-господарської системи, тому запропоновано використати комплексну модель управління інноваційними промисловими ризиками для подолання незбалансованості та підвищення результативності інновацій, що впроваджуються.

Аналіз стану функціональної живучості на підприємствах регіону пропонується проводити на основі оцінки ефективності систем управління їх інноваційними промисловими ризиками. Нова оцінка ефективності управління промисловими ризиками інноваційної діяльності проводиться з урахуванням особливості роду діяльності в умовах інноваційного розвитку: безперервності, взаємопов'язаності, пріоритетності, а також комплексності існуючих процесів. При комплексному оцінюванні ефективності управління пропонується проводити аналіз по декільком напрямкам, ввести додаткові показники

економічного ефективности управління, адаптивність управління та ефективности управління безпекою.

Ключові слова: інноваційний розвиток, промислові ризики, промислове підприємство, господарські системи, стратегічне управління, регіон.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у зарубіжних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз:

1. Ivan Bodniia, **Ivan Kerezvas**, Vasyl Syvochka. Keys to creating an effective regional innovation infrastructure. *Three Seas Economic Journal*, Volume 5 Number 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2024. p. 31-37. (Index Copernicus, Research Papers in Economics (RePEc), Google Scholar) <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2024-5-5>

Статті у фахових виданнях України:

2. Сєребряк К.І., Бодня І.О., **Кєрезвас І.А.** Характеристики та властивості інституційного середовища інноваційного розвитку підприємств регіону. *Бізнес-Навігатор*. 2023. № 2(72)2023. С. 82-86. <https://doi.org/10.32782/business-navigator.72-12> (Фахове видання, Index Copernicus, Google Scholar).

3. Ключ Ю.І., Сєребряк К.І., **Кєрезвас І.А.** Вибір напрямів стратегічного управління інноваційним розвитком підприємств регіону. *Цифрова економіка та економічна безпека*, (5 (05), 134-138. <https://doi.org/10.32782/dees.5-21>

4. Ключ Ю.І., **Кєрезвас І.А.** Удосконалення механізму стратегічного управління регіональним розвитком. *Бізнес-Навігатор*. 2023. № 2(72)2023. С. 95-101. <https://doi.org/10.32782/business-navigator.72-14>

5. Ключ Ю.І., **Кєрезвас І.А.** Розробка етапів планування удосконалення регіональної стратегії розвитку. *Підприємництво і торгівля*, № 37 / 2023. С. 41-47. <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-37-04>.

6. Chizh Vira, **Kerezvas Ivan**. Evaluation of the effectiveness of the internal control system during the innovative development of industrial enterprises. *Цифрова економіка та економічна безпека*, 2023. №6(06), С. 119-124.
<https://doi.org/10.32782/dees.6-22>

Праці апробаційного характеру:

7. Керезвас І.А. Розвиток міжнародного маркетингу в умовах глобалізаційних змін. *Всеукраїнська науково-практичній конференції «Цілі сталого розвитку: проблеми та можливості досягнення в Україні і світі»*, Київ, 20 жовтня 2022 р. Матеріали. Електронне видання, 2022. С. 48-49.

8. Ключ Ю.І., **Керезвас І.А.** Використання комплексу фінансових рівноваг при управлінні інноваційним розвитком підприємства. *Міжнародна науково-практична конференція «Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку регіону»*, Київ, 27 квітня 2023 р. Матеріали. Електронне видання, 2023. С. 113-115.

9. Керезвас І.А. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства. *Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи»*, Київ, 25 травня 2023р. Електронне видання, 2023. С. 28-30.

10. Керезвас І.А. Характеристики інституційного середовища інноваційних систем підприємств. *Міжнародна науково-практична конференція «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики»*, Одеса, 8 вересня 2023р. Електронне видання, 2023. С. 121-123.

11. Керезвас І.А. Вибір підприємством стратегії інноваційного розвитку. *Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем»*, Кропивницький, 30 листопада 2023 р. Електронне видання, 2023. С. 182-184.

ANNOTATION

Kerezvas I. Managing the innovative development of regional enterprises taking into account their industrial risks. – Qualification science work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 05 Social and Behavioral Sciences in the specialty 051 Economics. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2024.

The main scientific result of the dissertation is the creation of a theoretical basis for managing the innovative development of regional enterprises based on the application of a system-synergistic approach, the study of analytical support for innovative development and improvement of innovation risk management.

The article clarifies the concepts used in the study of innovative development of regional enterprises and reveals their content. In modern conditions, innovation activity is becoming more complex from stage to stage, moving from stage to stage, and covers all areas of development of the economic system, which gives innovation activity a comprehensive continuous nature and requires significant capital investments. Most business entities in the current environment cannot afford a radical renewal of the entire production cycle at once and make partial, usually inconsistent use of innovations in production. However, since innovation activity is a process of implementing innovative projects of varying degrees of coherence, the quality of their implementation directly depends on the complexity of the changes being made and should take into account the state and technical and organizational level of the production environment of the economic system, as well as the specific features of innovative projects, their technological, organizational, and innovative compatibility with the economic system.

The risk management system in business structures should be built on the basis of a common understanding by employees of the importance and necessity of risk management in the enterprise, i.e. on the basis of a risk-oriented culture. A system

built in this way will create additional opportunities for the business system and facilitate their realization. Risk management should be applied to all business processes, planning of the economic system and should become an integral part of the management decision-making process. The risk management system in the economic system, which is formed on the basis of a risk-oriented culture, integrated into all business processes and decision-making processes, will facilitate the implementation of the strategy and achievement of business goals, which will increase the value of the region's enterprises.

The application of a systematic approach allows us to consider the innovative sustainability of an economic system in terms of the entirety of its constituent elements, connections and relations, including relations between systems. To study the problems of improving the efficiency of managing the innovation activities of economic systems, the system analysis is complemented by a synergistic and structural approach.

Risk-oriented culture plays a fundamental role in risk management. An enterprise's risk-oriented culture reflects its core values, behaviors and decisions. Decisions, in turn, depend on available information, judgment, capabilities and experience. An enterprise's culture affects how it identifies risks, what types of risks it takes, and how it manages them.

The board of directors and management determine the desired culture of the enterprise as a whole and of individuals within it. Core values determine the expected behavior in day-to-day decision-making to meet stakeholder expectations. Establishing a culture that is shared by all staff promotes the necessary responsibilities from employees in the field, which will be critical to ensuring the enterprise's ability to seize opportunities and manage risks in order to implement strategy and achieve business goals.

The theoretical provisions and principles that allow to implement a new approach to the management of innovation activities on the basis of coordinated and balanced innovative development of production potential are scientifically substantiated, for which the concept of innovation risks was expanded in relation to

the stages of the innovation process of production and economic systems, the definition of innovation systems arising in the course of implementation of innovation activities at different stages due to the increased risk of accidents was clarified and supplemented in accordance with the objectives of the study.

It is substantiated that the level of efficiency of the enterprise's innovation activity is determined by the state of innovation of its production potential components, it is found that the inconsistency of their innovative development causes the emergence of innovative industrial risks that reduce the efficiency of innovation processes of the production and economic system, therefore it is proposed to use a comprehensive model of innovative industrial risk management to overcome the imbalance and increase the effectiveness of the innovations being implemented.

It is proposed to analyze the status of functional survivability at the enterprises of the region on the basis of an assessment of the efficiency of their innovative industrial risk management systems. A new assessment of the effectiveness of industrial risk management of innovation activity is carried out taking into account the peculiarities of the type of activity in the context of innovative development: continuity, interconnectedness, priority, and complexity of existing processes. In a comprehensive assessment of management effectiveness, it is proposed to conduct an analysis in several areas, to introduce additional indicators of economic efficiency of management, adaptability of management and efficiency of safety management.

Keywords: innovative development, industrial risks, industrial enterprise, economic systems, strategic management, region.

LIST OF APPLICANT'S PUBLICATIONS

Articles in foreign publications included in international scientometric databases:

1. Ivan Bodniia, **Ivan Kerezvas**, Vasyl Syvochka. Keys to creating an effective regional innovation infrastructure. *Three Seas Economic Journal*, Volume 5 Number 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2024. p. 31-37. (Index Copernicus, Research Papers in Economics (RePEc), Google Scholar) <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2024-5-5>

Articles in professional scientific journals of Ukraine:

2. Serebriak K.I., Bodnia I.O., **Kerezvas I.A.** Characteristics and properties of the institutional environment of innovative development of regional enterprises. *Business Navigator*. 2023. № 2(72)2023. P. 82-86. <https://doi.org/10.32782/business-navigator.72-12>.

3. Klius Y.I., Serebriak K.I., **Kerezvas I.A.** Choosing directions of strategic management of innovative development of regional enterprises. *Digital economy and economic security*, №5 (05), P. 134-138. <https://doi.org/10.32782/dees.5-21>

4. Klius Y.I., **Kerezvas I.A.** Improving the mechanism of strategic management of regional development. *Business Navigator*. 2023. № 2(72)2023. P. 95-101. <https://doi.org/10.32782/business-navigator.72-14>.

5. Klius Y.I., **Kerezvas I.A.** Development of planning stages for improving the regional development strategy. *Entrepreneurship and Trade*, № 37/2023. P. 41-47. <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-37-04>.

6. Chizh Vira, **Kerezvas Ivan**. Evaluation of the effectiveness of the internal control system during the innovative development of industrial enterprises. *Digital economy and economic security*, 2023. №6(06), P. 119-124. <https://doi.org/10.32782/dees.6-22>

Approbation works:

7. Kerezvas I.A. Development of international marketing in the conditions of globalization changes. *All-Ukrainian scientific and practical conference "Goals of sustainable development: problems and opportunities for achievement in Ukraine and the world"*, Kyiv, October 20, 2022. Materials. Electronic edition, 2022. P. 48-49.

8. Klius Y.I., **Kerezvas I.A.** The use of a complex of financial balances in the management of the innovative development of the enterprise. *International scientific and practical conference "Accounting-analytical and organizational-economic support for the development of the region"*, Kyiv, April 27, 2023. Materials. Electronic edition, 2023. P. 113-115.

9. Kerezvas I.A. Evaluation of the innovative potential of the enterprise. *International scientific and practical conference "Priorities of finance, management and marketing development: traditions, models, perspectives"*, Kyiv, May 25, 2023. Electronic edition, 2023. P. 28-30.

10. Kerezvas I.A. Characteristics of the institutional environment of innovative enterprise systems. *International scientific and practical conference "Economics of the enterprise: modern problems of theory and practice"*, Odesa, September 8, 2023. Electronic edition, 2023. P. 121-123.

11. Kerezvas I.A. The company's choice of an innovative development strategy. *International scientific and practical conference "Development of accounting, auditing and taxation in the conditions of innovative transformation of socio-economic systems"*, Kropyvnytskyi, November 30, 2023. Electronic edition, 2023. P. 182-184.

ЗМІСТ

ВСТУП	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ	
1.1. Сутність та базові поняття інноваційного розвитку підприємств регіону	20
1.2. Управління ризиками при інноваційному розвитку підприємств регіону	38
1.3. Застосування системно-синергетичного підходу до управління інноваційною активністю підприємств регіону	50
Висновки до розділу 1	77
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ З УРАХУВАННЯМ ЇХ ПРОМИСЛОВИХ РИЗИКІВ	
2.1 Організаційні засади управління промисловими ризиками на підприємствах регіону	79
2.2 Методичне забезпечення управління промисловими ризиками на підприємствах регіону	89
2.3 Аналіз впливу промислового ризику на інноваційний розвиток підприємств регіону	94
Висновки до розділу 2	109
РОЗДІЛ 3. УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМИ РИЗИКАМИ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ	
3.1. Використання методу оцінки виробничого потенціалу підприємств в умовах їх інноваційного розвитку	112
3.2. Моделювання управління промисловими ризиками при інноваційному розвитку підприємств регіону	131
3.3 Оцінка ефективності управління ризиками інноваційного розвитку підприємств регіону	151
ВИСНОВКИ	179
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	183
ДОДАТКИ	186